

mrtvi hčeri, ko bi pričakoval človek vse drugačnega nastopa, vsaj potem, ko bi se morala vsa njegova brezupnost z elementarno silo obrniti zoper Martina. Tako pa samo dvigne glavo, buli v prizor, ko se Martin grudi ob umorjeni Lenčki, in zagrgra: Morilec! To se ne sklada z njegovo brezobzirno, svojeglavo strogostjo, s katero je ves čas nastopal v igri.

Imenitno pa je označena Tona. Dekle trpi, ker ne more pozabiti Martina, ker se živ krst ne meni zanjo; zato je zadirčna in odsečna. Ali vendar je nekaj tako junaškega v njej, da bi rada ustvarila sporazumno življenje med Lenčko in Martinom — njemu na ljubo, ki jo je onečastil, ki mu je pa vendarle odpustila. V Toni se razvija globok proces, ljuta borba med nizkotnimi instinkti in prirojenimi boljšimi elementi. Zato tudi učinkuje njeno razmerje proti Lenčki povsem simpatično, dasi se je izogiblje, kolikor se je more, in dasi prihaja k njej samo, kadar že mora. To njeno bitnost je označil Finžgar markantno in plastično, da je ne bi bil mogel bolje.

«Razvalina življenja» ima navzlic naštetim nedostatkom krepko življensko moč v sebi. Dejanje se stopnjuje, kakor je treba; prizori se prelivajo brez sile drug v drugega. Posebna vrlina pa tiči v jeziku, ki je klen, pristno naroden. Izrečno omeniti je treba izreke, kakršni so n. pr.: «Vse ženske ste take. Uma nič, brez pameti tišči svojo pot kot sledivni kužek. Če pride na sled, ki je zanjo, potem ji je vseeno, kam. Za sledom, ali v pekel ali v nebesa, ali hudiču na roge ali angelu na repetnice — vseeno.» Ali pa: «Ti, otrok, misliš, da je sreča eno veliko medeno srce. Če ga še tako po malem ugrizuješ, enkrat ga bo le konec.» «Boljši so drobljanci v ljubezni kot hlebi v jezi.» — «Dekle, vse to so samo lepo pisane bukve. Življenje pa niso bukve.» — Imena vredni so «rekovni pijanci»; pristno po domače je rečeno: «Na videz se narašča in se brani»; «Koga pa dobiš, da ni en kraj mahnjen»; «Na hvali, da ni nocoj teh pijancev»; «Le nikar se mi ne izvijaj»; «Bogvekaj vam nisem zasedela teh par ur»; «Vidiš, za voljo tega sem bil razpotegnil ušesa in sem poizvedoval»; «Vpričo Boga se bodo ljudje skomolcevali»; «Zakaj pa si imel deske na očeh?» «Pa ti jo prikopljem za uho». — Manj prikupen pa je tisti «tāk», ki ga ima menda naša moderna na vesti, kakor n. pr. v stavkih: «Tak poklič ga», «Tak pojdi no zakurit», «Tak nehaj no». — Dovršni glagoli nimajo namenilnika, ampak v takih primerih nam služi nedoločnik, torej: «pojdi no zakuriti», «gre pogledati h kotlu» (ali pa: «gre gledat h kotlu»), «nese steklenko skriti v posteljo», «skoči odpreti» (ali pa: «skoči odpirat»). Istotako velelnik v nikalnem stavku ne trpi dovršnih glagolov; torej ne: «Ne reci mi tega», ampak: «Ne pravi mi tega»; ne: «Pa ga ne preženite», ampak: «Pa ga ne preganjajte»; ne: «Nikar mi vsega ne obgodrnjaj», ampak: «Nikar mi vsega ne obgodrnjavaj»; ne: «Ne pokaži mu vsega», ampak: «Ne kaži mu vsega». — Nekaterе druge hibe so manjšega pomena in zatorej lahko od-pustne.

A. Funtek.

J. S. Machar: Strup iz Judeje 1905-1906. Z dovoljenjem avtorja poslovenil V. M. Zalar. V Ljubljani MCMXXI. Češka knjiž. št. 3. Založila «Umetniška propaganda» v Ljubljani.

Medstrankarski boji so nerédko dokaj uspešno gnojilo, ki pospešuje bohotno vzklitje strupenega bodičevja, ki ga bo pa umni vrtnar takoj iztrebil s koreninami vred.

Betežen starec joka po dobrih prošlih časih, ki jih ne bo nikoli več.

Te dve sliki sem imel v mislih, ko sem odložil ponovno prečitano knjigo «Jed z Judey».

Naslovna stran je nad vse značilna: na križu stoji napis Strup, v ozadju pa sije veliko solnce, ki naj označuje antiko. In potem sledi uvertura v celo zbirko, v zbirko **pesmi**: odlomek iz nekega Macharjevega predavanja na zborovanju Svobodne misli v Pragi. V tej uverturi bleste pripovedovanja o razbojniških papežih, o cerkvenih legendah oziroma bajkah in filozofiranju kot ga čuješ po krčmah in ki se izkristalizira v sledeči vrhunec:

«Ali je v resnici nekje oni Nekdo nad milijoni in milijoni ogromnih svetov in njih solnci, nad milijoni in milijoni njih stvari, njih ljudi, živali, golazni, dreves, cvetlic in kamenov —? Ali je v resnici kak Nekdo?

Danes, ko vemo in čutimo, da človeško življenje v tej ogromni sinfoniji življenja in umiranja vsega nima niti za las več pomena nego življenje katerekoli teh živali, cvetlic in dreves, ko to človeško življenje ni nič drugega nego rezultat brutalnega «Kdor je močnejši —», ki ga izvaja človek ne samo proti ostalim stvarim, temveč tudi proti človeku, družba proti družbi, ideja proti ideji, narod proti narodu, v tem vsesplošnem boju, ki je pravzaprav življenje, v tem izginjanju vsega, da se more poroditi novo življenje, ali ni v vsem tem pojem boga, kakor si ga človeški duh sploh more predstavljati, že žaljenje in ponižanje tega boga? Saj če se da samo čutiti, se ne da misliti in izgovoriti. In molitev —? Prosit ga, zahvaljevati ga, obračati se k njemu —?

Kaka brezpomembnost, človeška nadutost, kako poniževanje nekoga, ki se niti doumeti ne da...

... vzemite mu (ljudstvu) brez strahu vražarstvo, praznoverje, malikovalštvo, dajte mu za to nekoliko resnice, kolikor jo človeštvo ima, in nekoliko umetnosti, ki jo potrebuje, in videli boste, da človek boga prav nič ne bo pogrešal...»

In zatem slede številke: koliko dohodkov ima ta in ta škof, nadškof, kardinal, in nekaj o čistoti papežev in o farovških kuharicah.. in to je — krščanstvo! Bistvo krščanstva pa tiči po Macharju v «cerkvenih obredih, v krasnih nenavadnih ornatih, samo v tem vznemirjanju duše, v tem slavnostnem nenavnem razpoloženju in — «Jezus iz lesa mu (ljudstvu) je resničen Bog, sv. Janez na mostu resničen sv. Janez...»

Ta uvertura je sijajna zmes pijanega sovraštva, besne onemoglosti, prostastva, pokrnelega filozofiranja, potvarjanja in nerazumevanja zgodovine, posebno pa nerazumevanja — hoté ali nehote — krščanstva.

Slede bojevite in nebojevite pesmi. Bojevite (slične uvodu) so podobne že omenjenemu strupenemu bodičevju in spominjajo na Aškerca v zadnjih letih njegovega «ustvarjanja», dasi jih odlikuje dovršena oblika; nebojevite in solzavé pa so podobne stokanju betežnega starca: ah, uboga antika, kaj so s teboj napravili, in so dober primer sentimentalnosti. Čudim se le, da je prevajalec, ki mu moram priznati, da je oskrbel dovršen in sijajen prevod, kakršnih je pri nas malo, — da je prevajalec prespal vso povojno dobo, kar sem primoran sumničiti, ker nas je nagradil s knjigo, ki je Slovenci prav nič nismo potrebni, ker smo — vsaj upam — menda vendar že odrasli tretješolskemu svobodnjaštvu, ki se niti za las ne razlikuje od tega tu.

Priznam pa, da naletimo tu pa tam na prav lepe pesmi, n. pr. «Sole occidente», «Carmen autumnale», «Ovidijeva molitev», «Pri ,Bikovi glavi', ki so dokaz pesniške sile, ki je vendar ni moglo docela ubiti celo umetniškemu ustvarjanju tako nevarno aprioristično in materijalistično umovanje. — Veliko bolj pa bi bil prevajatelju hvaležen, če bi nam poslovenil umotvore antike

x

x

same (grške in latinske pesnike!). Pa tudi češka literatura nima samo Macharja, ki ga imamo že z «Rimom» dovolj; zakaj nismo mesto «Strupa» dobili kako zbirko Březine!

Vladimir Vidrić: Pjesme. Knjižara Z. i. V. Vasića. Zagreb.

V glavnem bi se dalo vse še tako različne umetnike razdeliti v dva tabora; v enem so romantiki, ki izkričavajo v svet svoj Jaz neposredno, v drugem pa parnasovci, ki se zavijajo v dragocene plašče, kot da se sramujejo razgaliti svoje srce, a jim neizprosne in izkušene roke kritikov odmotajo še tako varljive in prikrite podobe, za katerimi drhti njihova duša.

Med poslednje spada tudi pokojni hrvatski pesnik artist Vidrić (kot ga označuje Dučić v spretno pisanem uvodu v to zbirko), ki ima dokaj sličnosti s francoskimi somišljeniki.

Njegove pesmi, v katerih oživlja stare dobe, spominjajo na Heredijo in Leconte de Lisle'a; pritajene sličice, nalikujoče marmornatim kipcem in vazam, so izklesane v slogu Gautierjevih kamej; gracijoznost, ki veje iz melanholično navdahnjenih pokrajin, najdeš tudi pri prerafaelitih; sploh je v slikovitost prevedena muzika bistvo Vidrićeve poezije.

Petinštirideset strani broječa knjižica je prav okusno izdana in opremljena; njena vsebina je kot zelen otoček sredi poblaznega morja dadaizma, zenitizma in sličnih struj, ki skušajo tudi v umetnost uvesti verižništvo. 199

Ozvald K.: Logika. Uvod v znanstveno mišljenje. Ljubljana. 1920. (Konec.)

O sodbi (str. 25. do 64.).

Stran 25. do 27.: Kakor se vidi, meri avtorjev obris sodbe le na one misli, ki sem jih bil v «Uvodu» in «Sistemu I.» označil kot pristne misli ali trditve, ne vpoštevam pa hkrati Meinongovih in mojih nepristnih misli ali dopustitev. To se mi zdi v toliko netočno, v kolikor govori avtor v naslednjem tudi o «stvarnem stanu» kot «podlagi» sodbe: stvarni stan ali, kakor ga nazivam sam, dejstvo je pa predmet i pristnim i nepristnim mislim, tako da je baš za razumevanje predmetne strukture i misli i dejstev potrebna še druga karakteristika misli, nego le ona, ki se tiče trditve (misli s prepričanjem) v mojem ožjem pomenu besede. Tako karakteristiko misli sem podal v «Uvodu», še točneje pa v «Sistemu I.» (glej register: misel, dopustitev, trditev, dejstvo, predočevalno razmerje, predočevanje i. dr.). Pripomnim še, da se z dvema točkama tega odstavka tudi sicer ne moremo strinjati. Avtor govori prvič tudi o neki sodbi, ki nastopa kot trditev (in ne kot spoznavajoče prepričanje), zlasti tedaj, ko je nikdo ne jemlje pravkar v misel; tako n. pr. glavni stavki v knjigah, ki stoje v tej ali oni omari». Napram temu je reči, da stavki v knjigah, stoječih v tej ali oni omari, sploh niso niti «stavki», temveč le skupine n. pr. gotovih barv, črt, pik. itd., kaj še le sodbe. «Stavki» postanejo te skupine šele v hipu, kadar in v kolikor doživlja te skupine zaznavajoč («čitajoč») subjekt asocijativnim potom tudi odgovarjajoče sodbe, splošno misli, iz česar dovolj jasno sledi, da ne gre govoriti o sodbah kot stavkih, nahajajočih se v knjigah, stoječih v tej ali oni omari (!). Drugič pa trdi avtor, da tvori ogrodje sleherni sodbi «troje pojmov: subjektni (S), predikatni (P) in pa posel zatrjevanja, oziroma zanižanja opravljajoči (—) pojem, po vzorcu S—P». To velja namreč izključno le za takovostne (A je [ni] b), nikoli pa za nahajalne (po avtorju: bivalne) sodbe, splošno misli (A je [ni]): To sem bil izkazal v «Uvodu», podrobneje pa še v «Sistemu I.» (glej register: nahajavna —, takovostna misel; n. in t. dejstvo), tu bom govoril o tem pa še dalje spodaj.